

การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจยุคบริโภคนิยม
APPLICATION OF BUDDHIST PRINCIPLES IN SOLVING ECONOMIC
PROBLEMS IN THE CONSUMERISM ERA

สุชาติ บุชย์ชยานนท์
Suchat Butjayanon
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
Ubonratchathani Rajabhat University
E-mail: suchartboot_01@hotmail.com

ได้รับบทความ: 12 พฤศจิกายน 2563; แก้ไขบทความ: 28 พฤศจิกายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 11 ธันวาคม 2563
Received: November 12, 2020; Revised: November 28, 2020; Accepted: December 11, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดการบริโภคนิยมในพระพุทธศาสนาและการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจยุคบริโภคนิยมข้อมูลได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ตามหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา จากผลการศึกษาพบว่า แนวคิดการบริโภคนิยมในพระพุทธศาสนาเป็นการบริโภคปัจจัย 4 คือ เสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ต้องรู้จักใช้สอยอย่างพอดีพอประมาณ และพอเพียง การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจในยุคบริโภคนิยมด้วยการนำหลักโภชนมัตตัญญูตา รู้จักประมาณในการบริโภค หลักทิวฐิธัมมิกถตประโยชน์ ใช้ในการแก้ปัญหาความฟุ่มเฟือยในปัจจุบัน หลักโภควิภาค และหลักโภคทรัพย์ ช่วยในการแก้ปัญหาการใช้

คำสำคัญ: พุทธธรรม, เศรษฐกิจ, บริโภคนิยม

Abstract

The purpose of this article is to study the concepts of consumerism in Buddhism and the application of Buddhist principles in solving economic problems in the consumerism era. Data has been researched from documents (Documentary Research), data analysis from content analysis (Content Analysis) in accordance with Buddhist principles in Buddhism. From the results of the study, it was found that the concept of consumerism in Buddhism is a factor of 4, namely clothing, food, housing

and medicine. People who use it must know how to use it appropriately and adequately. Application of Buddhist principles must be applied to solve economic problems in consumerism by using the principle of consumption estimates and current benefits. These are used to solve the current extravagance of commodities to help spending problems.

Keywords: Buddhadhamma, economy, consumerism

บทนำ

แนวคิดเรื่องการอยากแก้ไขปัญหาคูณภาพชีวิตของมนุษย์จากปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจทั่วโลก นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ลึกลงทุกประเทศเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจมากมายและมีการแข่งขันทางเศรษฐกิจกระทั่งเกิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโดยเชื่อว่ามนุษย์มีความต้องการใช้จ่ายหรือใช้สอยที่ไร้ขีดจำกัดดังนั้นเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมาเป็นสมมุติฐานเบื้องต้น (Basic Assumption) ในการพัฒนาสังคมมีการปรับเปลี่ยนไปตามกระแสการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างจริงจัง (อภิรักษ์ จันตะนี และคณะ, 2537) องค์การสหประชาชาติ (United Nation-UN) ประเทศต่างๆ รู้จักการเปลี่ยนแปลงประเทศภายใต้ชื่อ การพัฒนา (Development) พร้อมกับการค้าและการพาณิชย์ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและลัทธิบริโภคนิยม (Capitalism and Consumerism)

องค์การสหประชาชาติ ได้ประกาศนโยบายส่งเสริมให้มีการผลิตสินค้าและบริการ โดยเฉพาะประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนา ได้เร่งการพัฒนาประเทศในปี ค.ศ.1960-1970 เป็นทศวรรษแห่งการพัฒนา (Development Decade) เพื่อมุ่งเน้นความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ (Economics Growth) เป็นผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross National Product -GNP) เป็นเครื่องชี้วัดการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาความยากจน (Poverty) ประชาชนไม่รู้หนังสือ (Ignorance) ความเจ็บป่วย (Disease) โดยมีการสมมติฐานว่าถ้าประชากรมีการศึกษาสูงขึ้นจะทำให้ประสิทธิภาพการผลิตของประเทศสูงขึ้นและเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ในความเป็นจริงพบว่าการพัฒนาดังกล่าวเป็นเพียงการส่งเสริมกิจกรรมของการกินดีและอยู่ดีของประชาชนเป็นเพียงการส่งเสริมให้มนุษย์แสวงหาความสุขในนามความมั่งคั่ง (Wealth) ทางวัตถุนิยมเท่านั้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะในปัจจุบันการบริโภคเป็นเพียงแค่ทางผ่านไปสู่อื่น (Mean for other-being) หรือการบริโภคว่าไร้ความหมายและคุณค่าในตัว หมกมุ่นแต่เรื่องการผลิตและการบริโภค ทำให้มองข้ามประโยชน์หรือ “คุณค่าการใช้สอย” (Use Value) ซึ่งเป็นประโยชน์แท้จริงและยั่งยืน อีกทั้งมาตรฐานการบริโภคปัจจุบันถูกวัดด้วยปริมาณและมูลค่าเป็นหลัก โดยผู้บริโภคเน้นการบริโภคเพียงเพื่อ “โอ้อวดตัวตน” (Self- Conspicuous Consumption) เป็นเป้าหมายสำคัญ กลายเป็น “สังคมอวดมกิน”

(The Society of Consumption) แต่ความสุขในปัจจุบันเหลือเพียงแค่ความสุขที่ได้จากการเสพ (Pleasure of Consumption)

การแข่งขันตามกระแสบริโภคนิยมทำให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งมอมเมาตัวตนโดยมุ่งตอบสนองความต้องการของตนด้วย (พุทธทาส, 2548) “กิน” “กาม” และ “เกียรติ” สำหรับผู้ที่ตกเป็นทาสวัตถุนิยมทำให้เกิดการบริโภคในรูปแบบกินทิ้งกินขว้าง ใช้จ่ายฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ผู้คนไร้น้ำใจมีการเบียดเบียนกัน (สมภาร พรหมทา, 2538) มีการแข่งขันแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เพื่อผลิตและบริโภคปราศจากหลักจริยธรรมในยุคบริโภคนิยม

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้กระแสทุนนิยมเข้ามาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแข่งขันตามกระแสบริโภคนิยมของคนยุคปัจจุบัน แต่พระพุทธรศาสนายังมีหลักพุทธรธรรมที่ว่าด้วยเรื่องการบริโภคดังพุทธรประสงค์ให้รู้จักบริโภคอย่างพอประมาณอย่างพอดี อย่างพอเพียง ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติก่อนการบริโภค ในขณะที่บริโภค และหลังการบริโภคเอาไว้อย่างชัดเจน การบริโภคพระพุทธรองค์ได้ทรงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นไปตามความหมายและเป็นไปตามประโยชน์ของสิ่งนั้น โดยให้พิจารณาเห็นคุณค่าอย่างแท้จริงของสิ่งของที่เป็นประโยชน์และความจำเป็นของสิ่งนั้นว่ามีคุณค่าต่อการใช้สอย (Use Value) ส่วนคุณค่าเทียมคือสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์และไม่มีความจำเป็นกล่าวคือเป็นสิ่งที่เรียกกันว่าเกินความจำเป็น การบริโภคตามหลักของทางสายกลางทำให้ไม่ติดอยู่กับรูปเสียง กลิ่น รส ค่านิยมหรือกระแสนิยมของสังคม ไม่ตระหนัจนเกินไป และไม่สรุ่ยสรุ่ยฟุ่มเฟือยจนเกินขอบเขต โดยให้ยึดหลักความพอดีสอดคล้องกับฐานะทางเศรษฐกิจและความสามารถของตนการบริโภคตามหลักพุทธรศาสนทำให้ตั้งข้อสังเกตได้ว่า หลักการบริโภคตามหลักพุทธรธรรมในพุทธรศาสนเป็นอีกมรรควิธีหรือทางเลือกอีกทางหนึ่งในการแก้ปัญหาบริโภคนิยมในสังคมเพราะหลักคำสอนในพุทธรศาสนทำให้รู้หลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสม รู้จักแยกแยะสิ่งที่จำเป็นและไม่จำเป็นต่อชีวิตหลีกเลี่ยงทางหายณะเป็นอยู่อย่างเหมาะสมโดยมีปัญญาเป็นเครื่องนำทาง การบริโภคที่ผิด เช่น การใช้จ่ายจนเกินฐานะความเป็นอยู่ของตน การหลงติดอยู่กับสิ่งยั่วยุทางกามารมณ์ การพนัน ยาเสพติดล้วนก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ ฉะนั้น ผู้บริโภคจะต้องคำนึงถึงความจำเป็นและประโยชน์ของสิ่งนั้นเสียก่อนจึงบริโภคด้วยสติปัญญา มิใช่บริโภคเพื่อตอบสนองกิเลสตัณหาที่ปราศจากปัญญา การบริโภคหรือการใช้จ่ายทรัพย์ที่หามาได้ทางเศรษฐกิจตามหลักพุทธรศาสนควรใช้จ่ายให้เป็นไปตามความจำเป็น ถูกต้อง และมีเหตุผล

จากสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้นทำให้มองเห็นว่า สภาพปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักคำสอนของพุทธรศาสนคือการรู้จักการครองตน ครองคน ครองงาน และครองสุขดังนั้น จึงทำให้เกิดสิ่งที่น่าสนใจศึกษาหลักพุทธรธรรมเกี่ยวกับการบริโภคในพุทธรศาสนตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับการบริโภคสามารถประยุกต์หรือแก้ปัญหาเศรษฐกิจยุคบริโภคนิยมได้อย่างไร

แนวคิดทฤษฎีบริโภคนิยม(The concept & Theory Consumerism)

แนวคิดบริโภคนิยมตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546) ได้ให้คำนิยามการบริโภคไว้ว่า การบริโภค หมายถึง ก.กิน (ใช้เฉพาะอาการที่ทำให้ล่วงลำคอไปสู่กระเพาะ) เช่น บริโภคอาหาร, เสพ เช่น บริโภคกาม ; ใช้สิ้นเปลือง, ใช้สอย เช่น บริโภคสมบัติ ในดิกชันนารี Oxford Advanced Learner's Dictionary (1995) ได้ให้คำนิยามการบริโภคไว้ว่า การบริโภค หมายถึง การกินอาหารใช้พลังงานทรัพยากร (สุริชัย หวันแก้ว. 2540) การบริโภคนิยมเป็นรสนิยมของบุคคลที่สะท้อนให้เห็นว่าบุคคลมีรสนิยม ค่านิยม ในการดำเนินชีวิต (กัลยา กนกกุลศลงค์, (2547) การบริโภคนิยมครอบคลุมถึงผู้เสพ ผู้บริโภค ผู้ใช้สอยและสิ่งที่เสพใช้สอย การใช้สอยพิจารณาในแง่การใช้ประโยชน์และแง่ความต้องการคุณค่า (จำนง ทองประเสริฐ, 2533) บริโภคนิยมตั้งบนเงื่อนไข 2 ประการคือ ความจำเป็นและความต้องการ (นันทวรรณ แดงน้อย, 2552) การบริโภคเป็นกิจกรรมจำเป็นสำหรับมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย มนุษย์มีความจำเป็นและมีความต้องการแสวงหาปัจจัย 4 คือ อาหาร ผ้า บ้าน ยารักษาโรค เพื่อดำเนินชีวิต แนวคิดการบริโภคเป็นกิจกรรมการผลิตและการบริโภคปัจจัย 4 ของบุคคลในสังคมเกิดขึ้นทุกระดับทั้งครอบครัว ชุมชน ภูมิภาค กิจกรรมการผลิตและการบริโภคถือว่าเป็นตัวกำหนดควบคุมกระบวนการผลิตบริโภคของคนในสังคม ผู้บริโภคมีความต้องการซื้อสินค้าตามความต้องการได้ที่ตนมีอำนาจในการซื้อ ผู้บริโภคจะให้ความสำคัญกับราคาสินค้าไปตามแรงจูงใจทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย การบริโภคมีความสลับซับซ้อนต่อชีวิตมนุษย์ในสังคมที่มีความต้องการแนวคิดการบริโภคมีผู้ให้คำนิยามเอาไว้แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้ พัทน์ สุจำนง (2533) ได้ให้คำนิยามการบริโภคไว้ว่า การกิน เสพใช้ และรวมไปถึงสิ่งแวดล้อม สุวรรณสถาอาพันธ์ (2541) ได้ให้คำนิยามการบริโภคไว้ว่า การบริโภคเป็นความต้องการ และการเปลี่ยนแปลงให้มนุษย์เป็นผู้บริโภค สิ่งของที่เป็นต่อการใช้สอยในชีวิตประจำวัน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2539) ได้ให้คำนิยามการบริโภคไว้ว่า การบริโภคคือผู้ตัดสินใจและมีพฤติกรรมจัดหา การใช้ และการใช้จ่ายเกี่ยวกับสินค้าและบริการ

ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ได้ให้นิยามการบริโภคของมนุษย์ไม่ได้มีเพียงแค่การตระหนักว่าจะได้บริโภคอะไรเท่านั้น แต่มนุษย์มุ่งที่จะมีความสุขจากการเสพบริโภค แนวคิดของมาสโลว์ (Abraham Maslow) มองธรรมชาติของมนุษย์โดยพื้นฐานแล้วมนุษย์มีเสรีภาพในการเลือกตัดสินใจต่อสิ่งที่ตนพึงพอใจ การบริโภคเป็นแรงจูงใจและการเลือกรวมถึงความรับผิดชอบสิ่งที่ตนเลือก แต่การเลือกก็เกิดจากแรงจูงใจ (Motivation) 7 ขั้นตอน คือ ความต้องการทางสรีรวิทยา ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการเป็นเจ้าของ/ต้องการที่จะได้รับรักและรักผู้อื่น ความต้องการศักดิ์ศรีจากตนเองและผู้อื่น ความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ การแสดงออกถึงความมีน้ำใจแบ่งปันต่อคนอื่น การเข้าถึงสุนทรียภาพในชีวิตด้วยพลังแห่งปัญญา อัดัมสมิธ (Adam Smith) ได้ให้นิยามการบริโภคว่า การบริโภคเป็นพฤติกรรมมนุษย์ที่ถูกแรงกระตุ้น 6 ประการ คือ ความรักตนเอง(เห็นแก่ตัว) ความเห็นอก

เห็นใจ ความต้องการอิสระ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความขยันขันแข็งในการทำงาน ความโน้มเอียงที่จะติดต่อกับชายระหว่างกัน การบริโภคถูกกำกับด้วยมูลค่าอีก 2 ชนิด คือ มูลค่าการใช้สอย(Value in Use) ซึ่งต่อมาเรียกว่าอรรถประโยชน์ (Utility) และมูลค่าการแลกเปลี่ยน(Value in Change) หรือมูลค่าตามท้องตลาดการค้า แนวคิดของสำนักแฟรงเฟิร์ต(The Frankfurt School) หรือกลุ่มทฤษฎีวิพากษ์(Critical Theory) (เกษม เพ็ญภินันท์, 2545) ได้กล่าวถึงการบริโภคของคนปัจจุบันว่าใคร่เสพบริโภคใช้สอยอย่างไม่สิ้นสุดถูกครอบงำ(domination)วัฒนธรรมบริโภคปัจจุบันกลายเป็นอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม(Culture Industry) และวัฒนธรรมมวลชน(mass culture) เน้นการผลิตกระตุ้นให้คนอยากได้

การเสพบริโภคใช้สอยและสิ่งเสพบริโภคใช้สอยจะต้องพิจารณาในแง่การใช้ประโยชน์และแง่การสื่อความหมายหรือคุณค่าทางสัญลักษณ์แห่งเครื่องหมาย(Value of Sign) ความสำคัญของการบริโภคตั้งอยู่บนเงื่อนไขหลัก 2 ประการ คือ ความจำเป็น และความต้องการ การบริโภคเกิดจากความจำเป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ 1) มนุษย์มีชีวิตอยู่ได้เพราะการเสพบริโภคใช้สอย 2) มนุษย์จำเป็นต้องแสวงหาปัจจัยเพื่อเสพบริโภคใช้สอยในการดำรงชีวิต จากประเด็น 2 ประการข้างต้น ทำให้เกิดการตั้งคำถามว่ามนุษย์อยู่ได้เพราะการเสพบริโภคใช้สอยแต่สิ่งที่มีมนุษย์อยู่ได้จำเป็นต้องเสพบริโภคใช้สอยสิ่งที่มีราคาแพงหรูหราฟุ่มเฟือยหรือไม่ ? กระทั่งมนุษย์ต้องแย่งชิงแข่งขันเช่นฆ่าเบียดเบียนกันในการแสวงหา ครอบครองสะสมสิ่งที่เสพบริโภคใช้สอยเพื่อดำรงชีวิตและดำเนินชีวิตหรือไม่ ? จากคำถามดังกล่าวทำให้เข้าใจเป้าหมายและคุณค่าของการบริโภค ซึ่งสัมพันธ์ระหว่างความจำเป็นกับความต้องการโดยมองถึงคุณค่า (Value) และประโยชน์ (Utility) ในแง่คุณค่า (Value) ในทางศาสนาและปรัชญา หมายถึง สภาวะที่ช่วยพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น หรือลักษณะที่พัฒนาส่งเสริมโนธรรมภายใต้ชื่อ คุณธรรม จริยธรรม ในแง่ทางรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ คุณค่าหมายถึง มูลค่า ค่านิยม รสนิยมตามกระแสสังคมส่วนในแง่ประโยชน์ (Utility) ในทางศาสนาปรัชญา หมายถึง คุณสมบัติทั้งหมดของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นประโยชน์ ผลประโยชน์ ความเพลิดเพลิน ความดีงาม หรือความสุข ผลที่มุ่งหวัง ในแง่ทางรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ ประโยชน์ หมายถึง ข้อตกลงที่สังคมจะพึงได้จากการดำเนินกิจกรรมร่วมของคนในสังคม

การบริโภคตามแนวคิดของมาร์ก (Karl Marx) (บุญศักดิ์ แสงระวี, 2544) ได้นิยามการบริโภคระหว่าง มนุษย์และสัตว์ต่างมีความต้องการ (Need) พื้นฐานเพื่อสนองความต้องการด้วยการเสพบริโภค เพื่อดำรงชีวิตอย่างเดียวกัน แต่ที่มนุษย์และสัตว์ต่างกันตรงที่แรงจูงใจและการคิดคำนึง มนุษย์ต่างจากสัตว์เดรัจฉานตรงที่มนุษย์ให้คุณค่าการใช้สอย (Use Value) และคุณค่าการแลกเปลี่ยน (Exchange Value) สัตว์เดรัจฉานมองแค่ คุณค่าการใช้สอย ดังนั้น มาร์คจึงมองการบริโภคเป็นความจำเป็นพื้นฐานของชีวิต ทฤษฎีบริโภคนิยมของคาร์ล มาร์ก(Karl Marx) ได้แบ่งแนวคิดไว้ 2 ระดับ (Andrew Arato and Eike Gebhardt, Eds, 1978) คือ การใช้สอย (Use Value, Value in Use)

และการแลกเปลี่ยน(Exchange Value, Value in Exchange) กล่าว คือ 1) การใช้สอยเป็นการใช้ประโยชน์ตามรูปแบบเฉพาะ ถ้าใช้ตามลักษณะก็จะได้ประโยชน์โดยตรงของสิ่งเสพบริโภคใช้สอย และเป็นตัวชี้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการใช้ประโยชน์ การใช้สอยคือคุณค่าในตัว(Intrinsic Values) 2) การแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งที่เกิดจากการประยุกต์ให้คุณค่าใหม่ การแลกเปลี่ยนถือเป็นคุณค่านอกตัว เป็นคุณค่าประยุกต์ มักมีการต่อรองตามเงื่อนไขสังคม โดยเฉพาะการตลาดการค้า ขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้แลกเปลี่ยนที่จะร่วมกันให้ความหมายทางสังคม(Social Values) การบริโภคจะสัมพันธ์มากน้อยหรือไม่ขึ้นอยู่กับความต้องการและความจำเป็นการใช้สอยถือเป็นความต้องการพื้นฐานชีวิตการแลกเปลี่ยนถือเป็นความต้องการของจิตใจที่ไม่รู้จักอิ่มทางสังคม แนวคิดการบริโภคคาร์ล มาร์กมอสสังคมปัจจุบันว่าถูกทุนนิยมขับเคลื่อนไปสู่บริโคนิยมอย่างเต็มตัวจนเกิดการแตกแยก(Fragmented) ขึ้นในสังคม ที่เต็มไปด้วยอุดมการณ์บริโคนิยมใหม่ แบ่งแยกระหว่างผู้ได้มากกับผู้ได้น้อย คนรวยที่ทันสมัยกับคนจนที่ล้าสมัย ความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุสิ่งของบริโภคเพื่อโอ้อวด(Conspicuous consumption) ต้องการความแตกต่างและสูงกว่าคนอื่น

แนวคิดการบริโคนิยมของ อี.เอฟ.ชูมาร์เคอร์ (Dr.E.F.Schumacher, 1977) ได้วิพากษ์โจมตีสังคมอุตสาหกรรมที่ทำให้ผู้คนบริโภคไร้ขอบเขต ฟุ่มเฟือย มองคุณค่าของมนุษย์ไม่ต่างอะไรจากสัตว์ พืช สสารวัตถุทั้งหลาย ลดคุณค่าทางจริยธรรมในตัวมนุษย์ ชูมาร์เคอร์มองว่าอุตสาหกรรมทำให้มนุษย์มองคุณค่าชีวิตและผลประโยชน์ตามกระแสบริโคนิยม ปัจเจกชนไม่ได้สนใจคุณค่าศักดิ์ศรีหรือศักยภาพในตัวเอง กลับมองตัวเองด้อยค่า ทุนนิยมทำให้คนสับสนว้าวอะไรคือความจริง ความดี ความงาม สาเหตุหลักเกิดจากความไม่รู้หรือขาดความเข้าใจโลกและชีวิต ชูมาร์เคอร์มองว่าปัจจุบันคนพยายามแปรความหมายตีค่าของคุณค่าไปเป็นมูลค่าเพื่อผลทางเศรษฐกิจในระบบทุนนิยม การบริโภคถูกกำหนดตีค่าจากนายทุนผู้ผลิต แต่ไม่ได้หมายความว่าผู้บริโภคในปัจจุบันไม่มีสิทธิ์เลือกคุณค่า สมัยก่อนมนุษย์อยู่กับ กำหนดคุณค่าเอง แต่ปัจจุบันผู้ผลิตไม่ได้บริโภค ผู้บริโภคไม่ได้ผลิต การผลิตกับการบริโภคจึงเป็นเส้นขนานในสังคม ผู้บริโภคปัจจุบันจึงมุ่งบริโภคเพื่อสนองความพอใจ (pleasure) เพราะคุณค่าแท้ที่ชีวิตต้องการ และจำเป็น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การบริโภคของคนในสังคมปัจจุบันมนุษย์บริโภคอย่างไร เป้าหมาย การบริโภคในยุคทุนนิยมสมัยใหม่ ให้ความสำคัญการผลิตมากกว่าการบริโภคแต่สิ่งที่ได้รับกลับเป็นเพียงมูลค่าและมายาคติอันจอมปลอมของชีวิตด้วยการใช้จ่ายอย่างฟุ้งเฟ้อเพื่อสนองความต้องการที่ตนสนใจ ไม่ได้มองถึงคุณค่าและประโยชน์ของสิ่งของที่บริโภค ผู้บริโภคจะปฏิบัติตามกระแสสังคมแบบทุนนิยม

ลักษณะของบริโคนิยม

ในปัจจุบันสังคมเกิดลักษณะการบริโคนิยมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างหน้ามือเป็นหลังมือ แต่ก่อนการบริโภคของคนในสังคมเป็นการบริโภคเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ต่อมาถูกพัฒนาการ

บริโภคในลักษณะเพื่อให้ค่านิยมอะไรบางอย่างในทางสังคมจนเกิดเป็นกระแสบริโภคนิยมขึ้น กระแสบริโภคนิยมของคนในสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยอำนาจการเลียนแบบ กล่าวคือการเอาอย่างคนดังในระดับแนวหน้าของสังคมโดยมี ดารา นักร้อง และนักแสดง เป็นต้นจนกลายเป็นสังคมบริโภคนิยมอย่างเต็มรูปแบบ มนุษย์มีพฤติกรรมการบริโภคในลักษณะแข่งขันผลิตเพื่อความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและแย่งกันบริโภคเพื่อความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินในชีวิต กระแสบริโภคนิยมของคนในสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ชีวิตอย่างไม่คาดคิดมีการโอ้อวด ใช้จ่ายฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย สิ้นเปลือง สรุ่ยสรุ่ยไร้คุณค่า บริโภคแบบทิ้งขว้าง แย่งชิงครอบครอง ล้างผลาญทรัพยากรธรรมชาติเพื่อผลิตและบริโภคมากขึ้น กระทั่งเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจผู้คนเกิดความขัดแย้งรุนแรง มลภาวะเป็นพิษ สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม มีการโฆษณาชวนเชื่อเร่งเร้าบริโภคสิ่งใหม่ๆ กระตุ้นสร้างให้เกิดกระแสบริโภคนิยมสร้างค่านิยมในสังคม คนในปัจจุบันมีแนวโน้มไม่คำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดจากการใช้สอยโดยตรง แต่กลับใช้สอยเพียงเพื่อบ่งบอกฐานะชนชั้นทางสังคม อำนาจเงินตรา เกียรติยศ ชื่อเสียง ชนชั้น ที่มาพร้อมกับการบริโภคสินค้าตามกระแสวัตถุนิยม

ลัทธิบริโภคนิยมมีลักษณะเฉพาะตัวอยู่ 4 อย่าง คือ (1) ลัทธิบริโภคนิยมมีลักษณะเสนอวัตถุนิยมที่แปลกใหม่หลากหลาย ทำให้ผู้บริโภครู้สึกว่าตนเองมีอิสระในการเลือกใช้วัตถุ แต่ในความเป็นจริงวัตถุนิยมดังกล่าวเป็นเพียงกับดักความรู้สึกที่ผู้ผลิตป้อนให้ผู้บริโภคเท่านั้น เพื่อบังคับผู้บริโภคใช้สินค้า เช่น แจกชิมการ์ดโทรศัพท์ฟรี แต่ต้องเสียค่าเปิดใช้บริการ (2) ลัทธิบริโภคนิยมมีลักษณะสร้างค่านิยมใหม่ให้ผู้บริโภคสินค้าที่หลากหลายที่จะทำให้ผู้บริโภคเกิดค่านิยมชมชอบแบบใหม่ ความสุขของชีวิตอยู่ที่การได้รับความสุขจากการบริโภควัตถุ หรือเป็นกระบวนการสร้างค่านิยมผ่านวัตถุสิ่งเสพบริโภคแปลกใหม่ไปกว่าเดิม (3) ลัทธิบริโภคนิยมมีลักษณะทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมจากที่ผู้บริโภคสร้างค่านิยมขึ้นมาในระดับหนึ่งจะก่อให้เกิดการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างบุคคล กลุ่มคนในสังคมขยายกว้างออกไปจนนำไปสู่การแบ่งแยกชั้น กล่าวคือวัตถุสิ่งเสพบริโภคช่วยให้สร้างค่านิยม จะกลายเป็นเครื่องหมายแบ่งแยกผู้บริโภคที่ต่างชนชั้นออกจากกัน (4) ลัทธิบริโภคนิยมมีลักษณะอาศัยอยู่บนความขัดแย้งของคนในสังคมผู้บริโภคตั้งอยู่บนฐานของความขัดแย้งอยู่พยายามหนีความเท่าเทียมภายในกลุ่มคนรวย และกลุ่มคนจน การไล่ล่าวัตถุใหม่หรือค่านิยมที่สูงกว่าเดิม ความอยากและความกลัวเป็นสาเหตุของความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงทางสังคม บริโภคนิยมจึงอยู่เบื้องหลังของการสร้างภาพและกระตุ้นความอยากและความกลัว การยอมเป็นหนี้เพราะความอยากและความกลัว

จากที่กล่าวมาทำให้เห็นว่า กระแสลัทธิบริโภคนิยมในสังคมปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงตามกิเลสหรือความต้องการของบุคคลในสังคมที่มีการเลียนแบบบุคคลสำคัญต่างๆ โดยเฉพาะการเลียนแบบนักแสดงหรือบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคม ในฐานะที่สังคมไทยเป็นสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงลักษณะบริโภคนิยมไว้มี 4 ประเภท คือ(วิสุทธิ. 1/2)

(1) เถยยบริโภค คือบริโภคอย่างขโมย เป็นลักษณะเหมือนผู้ทุศีล ไม่มีคุณความดีสมควรแก่ภาวะของตน คงแต่การนุ่งห่มเป็นต้น อากาทรภายนอกที่เป็นเครื่องหมายเพศ บุคคลเช่นนี้เป็นผู้ไม่มีสิทธิในสิ่งของของชาวบ้าน การรับสิ่งของของชาวบ้านมาฉันและใช้สอยผู้เช่นนี้เรียกว่า เถยยบริโภค คือบริโภคอย่างขโมยหรือแอบลักเขากิน (2) อธิณบริโภค คือบริโภคอย่างเป็นหนี้ เป็นลักษณะเหมือนผู้ที่มีศีลแต่เมื่อบริโภคปัจจัย 4 ไม่ได้พิจารณา เช่นฉันอาหารไม่ได้พิจารณาว่า เราฉันเพียงเพื่อให้ร่างกายดำรงอยู่ได้ยังชีวิตให้เป็นไป ให้มีสุขภาพเกื้อหนุนแก่การปฏิบัติธรรม มิใช่ฉันเพื่อโก้เก๋สนุกมัวเมาติดในรสเป็นต้น การบริโภคอย่างนี้เรียกว่า อธิณบริโภค คือบริโภคอย่างเป็นหนี้ แต่ถ้าบริโภคโดยพิจารณาไม่เชื่อว่าเป็นหนี้ (เบากว่าในบาลีที่ว่าตราบใดที่ยังเป็นปุถุชน ย่อมเชื่อว่าบริโภคอย่างเป็นหนี้) (3) ทายัชชบริโภค คือบริโภคอย่างเป็นผู้รับมรดก เป็นลักษณะเหมือนพระเสขะหรือทักขิไณยบุคคล 7 พวกแรกเมื่อรับทักษิณามาบริโภค การบริโภคของท่านเรียกว่า ทายัชชบริโภค แปลว่าบริโภคฐานทายาทหรือมีสิทธิโดยชอบธรรมในฐานะที่เป็นทายาทของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นทักขิไณยบุคคลสูงสุด (4) สามีบริโภค คือบริโภคอย่างเป็นเจ้าของ เป็นลักษณะเหมือนพระอรหันต์ทั้งหลายซึ่งเป็นผู้พ้นจากความเป็นทางแห่งตัณหาแล้ว เป็นผู้มีความดีสมควรแก่ของถวายอย่างแท้จริงมีสิทธิสมบูรณ์ในการรับและบริโภคทักษิณา การบริโภคของพระอรหันต์ท่านเรียกว่า สามีบริโภค คือบริโภคฐานเป็นเจ้าของ

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่ากระแสการบริโภคนิยมในทัศนะพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงลักษณะของการบริโภคของบุคคลเอาไว้ว่าบางกลุ่มบริโภคอย่างหลงม่งายเพลิดเพลิดกับวัตถุสิ่งของโดยถือว่าวัตถุนั้นเป็นการบริโภคแบบขโมย แบบเป็นหนี้ แบบผู้รับมรดก แบบการเป็นเจ้าของ

พฤติกรรมของบริโภคนิยม

พฤติกรรมผู้บริโภคในปัจจุบันเป็นไปตามกระแสวัตถุนิยมหรือกระแสทุนนิยมชอบใช้วัตถุที่มีราคาแพงอำนวยความสะดวกสบายต่อการดำเนินชีวิต อีกประการหนึ่ง พฤติกรรมชอบเลียนแบบยอมรับการปฏิบัติของผู้อื่น รวมทั้งทัศนคติความพึงพอใจที่เกิดจากการเลียนแบบเกี่ยวกับการเลือกใช้เลือกซื้อ พฤติกรรมการบริโภค ของบุคคลในสังคมปัจจุบัน (1) พฤติกรรมเกิดจากชอบตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ ค่านิยมความต้องการ มีความเชื่อว่าความสุขอยู่ที่การบริโภค กลุ่มพฤติกรรมแบบนี้จะนิยมชมชอบสิ่งของใหม่ๆ ชอบใช้สินค้าที่มีราคาแพง ชื่อเสียงของสินค้าในทัศนคติของการบริโภคนิยมคือเส้นตรงที่พุ่งสูงขึ้นเรื่อยๆ ไม่มีที่สิ้นสุด (2) พฤติกรรมอวดความร่ำรวย เพื่อแสดงถึงฐานะทางสังคมให้เป็นที่ยอมรับจากสังคม ในหน้าที่การงานหน้าตา โกโก้ ภูมิจาน อวดมั่งอวดมี เนื่องจากต้องการให้ใคร ๆ ยอมรับในตัวตนหรือเห็นว่าตัวตนสูงเด่นในสายตาของคนทั่วไป (3) พฤติกรรมเลียนแบบอย่างโฆษณา ทำให้เกิดแรงจูงใจการกระตุ้นความต้องการในการบริโภคที่เผยแพร่ตามสื่อตามยี่ห้อหรือตราสินค้า สร้างภาพลักษณ์ให้คนเชื่อว่าถ้าบริโภคนิยมสิ่งนั้น ๆ แล้วจะทำให้เป็นคนทันสมัยนิยม

จะเห็นว่า พฤติกรรมการบริโภคนิยมเป็นพฤติกรรมการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย ต้องการบริโภคเพื่อสนองความต้องการของตน จุดมุ่งหมายที่สำคัญของผู้บริโภค คือ ความพอใจสูงสุดจากการบริโภคสินค้าและบริการ พฤติกรรมการบริโภคนิยมนั้นนับว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้บุคคลเลือกตามความพึงพอใจ แล้วแสดงพฤติกรรมหรือแสดงความคิดเห็นออกมานั้นล้วนเกิดจากปัจจัยต่างๆผ่านพฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) ที่สามารถสังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัส (Molar Behavior) และพฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) ที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลมีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น แรงจูงใจ ทศนคติ ค่านิยม เป็นต้น

ประเด็นบริโภคนิยมในมุมมองพระพุทธศาสนา

แนวคิดบริโภคนิยมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้มีผู้ให้คำนิยามไว้มากมาย คำว่า “บริโภค” ตรงกับภาษาบาลีว่า ปริภุชชติ บ้าง ภุชชติ บ้าง หมายถึง บริโภค กิน เสพ เคี้ยว ต้ม ใช้ สอย โดยนัยหมายถึงปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เกสัช หรือผ้า อาหารบ้าน ยา เป็นต้น (นันทวรรณ แต่งน้อย, 2552) นอกจากนั้นแล้วในทางพระพุทธศาสนายังมีความหมายกว้างไปถึงการบริโภคทรัพย์ ใช้สอยทรัพย์การใช้จ่ายทรัพย์สิน ซื่อหาสิ่งบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ที่ได้มาโดยสุจริตก็ถือว่าเป็นทรัพย์ เพราะสามารถใช้สอยและแลกเปลี่ยนไปตามยุคสมัยนิยมยังรวมถึงคำว่า บริโภคคาม เป็นการใช้จ่ายทรัพย์สิน ซื่อหาสิ่งใช้สอยถือว่าเป็นทรัพย์ เพราะสามารถใช้สอยและแลกเปลี่ยนไปตามยุคสมัยนิยมแต่ในบางครั้งก็ใช้คำว่า เสพ แทนการบริโภค แต่คำนี้บางครั้งก็มุ่งถึงการเสพหรือคบหาสมาคมกับบุคคลอื่นดังพบว่าคำภาษาบาลีในมงคลสูตรว่า (ขุ.ธ. (ไทย) 25/6/3) “อเสวนา จ พาลานปณชิตานญจ เสวนา แปลว่า การไม่คบคนพาลและการคบบัณฑิต” การบริโภคนิยมยังรวมถึงการคบหรือเสพอีกด้วย ประเด็นเกี่ยวกับการบริโภคในมุมมองพระพุทธศาสนาได้มีผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการบริโภคเอาไว้ดังนี้ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, 2551) ได้ให้คำนิยามบริโภคไว้ว่า ของกิน อาหาร โภชนะ และยังหมายถึง กิน ต้ม ใช้สอย บริโภค ในคำทางศาสนาหมายถึง การขบฉันและการใช้สอยปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเกสัช เช่นใช้ว่า บริโภคจีวร คือใช้สอยนุ่งห่มจีวร บริโภคบิณฑบาต คือการขบฉันอาหาร บริโภคน้ำ คือตม่น้ำ เป็นต้น พุทธทาสภิกขุ (2542) ได้ให้คำนิยามบริโภคนิยมไว้ว่า การทำให้อยากบริโภคทางอารมณ์ผ่าน ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2538) ได้ให้คำนิยามการบริโภคไว้ว่า การใช้สินค้าและบริการบำบัดความต้องการ เพื่อให้ได้รับความพอใจโดยเกิดคุณภาพชีวิตขึ้น ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค (2538) ได้กล่าวถึงการบริโภคในทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นมรรควิธี หรือจุดเริ่มต้นที่จะนำพาชีวิตไปสู่ความผาสุกและความดีงามในอนาคต การบริโภคมิได้เป็นจุดหมายสุดท้ายหรือเป็นผล เช่น การบริโภคอาหาร ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์คือ ปารรณนาที่บรรลุนิยามมรรค โดยอาศัยประโยชน์จากการลดปริมาณอาหารสิ่งเสพบริโภคใช้สอยให้น้อยลงด้วยการบริโภคแบบประโยชน์สูง ประหยัดสุดไม่ติดรสนิยาม ในอัครคัมภีร์สุต (ที.ปา.(ไทย) 11/111-140/83-102) ได้กล่าวถึงผลของการ

เสฟใช้สอยปัจจัย 4 ของมนุษย์เมื่อครั้งเวลาเหล่าสัตว์จตุจากอภัสสรพรหมมาเกิดเป็นมนุษย์ นึกคิดอะไรก็สำเร็จตามใจปรารถนา มีปิติเป็นภักษา(อิมทิพย์) ร่างกายมีรัศมี สัตฺยจร (เหาะ) ไปมาในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงามอายุยืนนาน(อง.สตตค. (ไทย) 23/63/103) เหล่าอภัสสรพรหมจะลงมายังโลกมนุษย์ โลกในตอนนั้นเต็มไปด้วยน้ำ มีแต่ความมืด ไร้พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ไม่มีกลางวัน กลางคืน ไร้เดือน ฤดู ปี เพศหญิงชายยังไม่ปรากฏ มีชื่อเรียกรวมว่า “สัตว์” ครั้นสัตว์บริโภคอาหาร หยาดจึงมีทวารเพื่อการขับถ่าย (อุจจาระปัสสาวะ) เกิดเพศชาย หญิง ไม่มีเครื่องนุ่งห่มปกปิดจ้องมองกันจึงเกิดความใคร่แล้วเสพเมถุนกันในที่แจ้ง ถูกขับไล่ประณามหยามเหยียด จึงสร้างบ้านเรือนเพื่อปิดบังความละอายในการเสพเมถุน เพราะมัวเมาเพลิดเพลินในกามรสจึงไม่มีเวลาไปเก็บข้าวสาธิต คนที่เกียจคร้านเดินทางไปเก็บบ่อยๆ ต่างคิดว่าการเดินทางบ่อยทำให้ลำบาก จึงเก็บเข้าเพื่อกินเย็น เก็บเย็นเพื่อกินเช้า เก็บสะสมเพื่อหนึ่งวันบ้าง สองวันบ้าง สี่วันบ้าง แปดวันบ้าง เกิดเลียนแบบเอาอย่างกันในสังคม ข้าวสาธิตไม่เพียงพอแก่ความต้องการของประชากรจำนวนมาก จะเห็นได้ว่ามนุษย์ยุคแรกมีการเลียนแบบการบริโภค การสะสมอาหาร การหมกมุ่นในกามารมณ์ การก่ออาชญากรรมละเมิดชีวิตและทรัพย์สินต่าง ๆ ล้วนเกิดจากการเสพกามารมณ์และการบริโภค จากข้อความในอัคคัญญสูตร แสดงให้เห็นว่าการบริโภคใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติของมนุษย์ ที่มาจากอภัสสรพรหม จนก่อให้เกิดปัญหาวิกฤติความขัดแย้งและนำไปสู่การแก้ไขปัญหา วิกฤติปัญหาที่ปรากฏในพระสูตรเริ่มต้นจาก “ความรู้(อวิชชา)” ทำให้เกิดความอยากลองจนดิตรสถึงขั้นเอาอย่าง หวงแหน ปักแดนแบ่งเขต แบ่งแยกถือสิทธิ์ สะสมสิ่งเสพบริโภคใช้สอยเกินจำเป็น โอ้อวด เหยียดสีผิว (วรรณะ) ทะเลาะวิวาท ล่วงละเมิดสิทธิ์ในชีวิต ทรัพย์สิน คู่ครอง และโกหก จนจำเป็นต้องเลือกผู้นำขึ้นทำหน้าที่ไกลเกลี่ยให้ความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน ออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิ์

ประเด็นการอุปโภคและบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ของมนุษย์ในปัจจุบันจำแนกตามการใช้สอยในปัจจัย 4 ทางพระพุทธศาสนาประกอบด้วย (1) ประเด็นเกี่ยวกับการบริโภคเครื่องนุ่งห่ม การใช้สอยหรือบริโภคเครื่องนุ่งห่มตามหลักพุทธศาสนานั้นมองว่าเครื่องนุ่งห่มจัดเป็นสิ่งจำเป็นอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญและมีความจำเป็นในการดำรงชีวิตเพื่อปกปิดอวัยวะ การใช้เครื่องนุ่งห่มหรือการใช้จีวรตามหลักพุทธศาสนาเป็นการบริโภคที่มีและเป็นไปเพียงเพื่อปกปิดอวัยวะ ความร้อน ความหนาว เหลือบ ยุง ลม แดด เป็นต้น การบริโภคในลักษณะเช่นนี้จัดเป็นประโยชน์เชิงใช้สอย (Use Value) เป็นคุณค่าในตัว (Intrinsic Value) ของเครื่องนุ่งห่มอย่างแท้จริง เป็นการบริโภคอย่างรู้จักคุณค่าข้ามพ้นความเป็นรสนิยม(Beyond Taste) ซึ่งเป็นการเลื่อนขั้นตัวเอง (Self-Development) การรู้จักพิจารณาถึงประโยชน์ที่แท้จริงที่จะได้รับจากการใช้สอยเครื่องนุ่งห่ม สมดังพุทธพจน์ชื่อว่า (ม.ม. (ไทย) 12/23/23) “ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาโดยแยกคายแล้วใช้สอยจีวรเพียงเพื่อป้องกันความหนาว ความร้อน เหลือบ ยุง ลม แดด และสัมผัสแห่งสัตว์เลื้อยคลานเพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่ก่อให้เกิดความละอาย”จากพุทธพจน์นี้ทำให้สะท้อนถึงการนุ่งห่มหรือการใช้สอยเครื่องนุ่งห่มในพุทธศาสนาซึ่งทำให้

คนไม่ไปให้ความสำคัญตามกระแสค่านิยมแฟชั่น บริโภคใช้สอยเครื่องนุ่งห่มพระสงฆ์นั้นล้วนเป็นไปอย่างเรียบง่ายคุ้มค่า แม้พระอานนท้ออกแบบมาเป็นระยะเวลา มากกว่า 2,500 ปีแล้วก็ตาม แต่เครื่องนุ่งห่มดังกล่าวยังคงใช้ได้ดีและคงใช้ได้ไปอีกนานการใช้เครื่องนุ่งห่มพระพุทธรูปเจ้าทรงชี้แนะให้ใช้เครื่องนุ่งห่มให้เกิดประโยชน์ “คุ้มค่า” เครื่องนุ่งห่มเหล่านั้น เมื่อเครื่องนุ่งห่มเหล่านั้นขาด หากอยู่ในวิสัยที่จะ ซ่อม ซุน หรือปะได้ก็ควรทำ หากขาดมากแล้วให้ปะใช้ตามควรแก่ชนิดผ้า ดังกรณีพระอานนทที่ได้แสดงวิธีการใช้จีวรที่ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการหมุนเวียนใช้นำกลับมาใช้ใหม่สมดังข้อความว่า “ภิกษุเมื่อได้จีวรใหม่มาให้มอบจีวรเก่าของตนแก่ภิกษุรูปอื่น ภิกษุรูปนั้นจะให้จีวรเก่าของตนแก่รูปที่มีจีวรเก่ากว่าต่อ แต่นั้นทำจีวรเก่าเป็นผ้าปูนอนทำผ้าปูนอนเก่าเป็นผ้าเปดาน เอาผ้าเปดานเก่าทำผ้าเช็ดเท้าเก่าขยำปนกับดินฉาบฝา” การใช้เครื่องนุ่งห่มตามหลักพุทธศาสนาข้างต้นทำให้เห็นว่า การบริโภคในลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการใช้เครื่องนุ่งห่มโดยมีกระบวนการ “หมุนเวียนใช้” (Recycle) นำกลับมา “ใช้ใหม่” (Reuse) และนำไป “ผลิตใหม่” (Reduce) จัดเป็นการบริโภคการใช้เครื่องนุ่งห่มด้วยปัญญาสำรวมระวังไม่เป็นโทษของเครื่องนุ่งห่มและใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายมีความพอดีและจักความประมาณ (2) ประเด็นเกี่ยวกับการบริโภคอาหารความต้องการของมนุษย์ดังกล่าว(พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, 2547) คือ ความหิว ความอยากกินและอยากดื่มเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานในชีวิต (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) พระพุทธรูปเจ้าทรงรับรองว่า ความหิวนั้นเป็นโรคอย่างยิ่งอาหารจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต พุทธศาสนามีหลักคำสอนเรื่องการบริโภคอาหารโดยมีหลักปฏิบัติอย่างชัดเจนคือพิจารณาก่อนบริโภคเพราะให้เป็นไปตามประโยชน์ของอาหารพิจารณาให้เห็นคุณค่าแท้จำเป็นของสิ่งนั้น โดยไม่ติดอยู่กับ รูป เสียง กลิ่น รส ค่านิยมหรือกระแสนิยมของสังคมการรู้จักประมาณในการบริโภคอาหารโดยไม่ฟุ่มเฟือยและไม่สุรุ่ยสุร่ายจนเกินความจำเป็นในการดำรงชีพพระพุทธรูปเจ้าทรงได้แนะนำว่าควรบริโภคอาหารให้รู้จักพอประมาณ ทั้งนี้เพราะอาหารอาจจะส่งผลให้คุณและโทษแก่ชีวิต ดังนั้น การบริโภคอาหารจึงต้องอาศัยหลักพิจารณาเพื่อให้เกิดความเข้าใจคุณค่าของอาหารอย่างถ่องแท้ก่อนจะบริโภคให้พิจารณาด้วยปัญญาก่อนบริโภคและหลังบริโภคเสมอ จนทำให้ไม่เกิดการยึดติดในรสชาติของอาหาร กล่าวคือคุณค่าของอาหารกลายเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดด้วยสิ้น การรู้จักกำหนดหรือพิจารณาให้เห็นประโยชน์ที่แท้จริงที่เกิดจากการรู้จักพอประมาณในการบริโภคอาหาร คือ บริโภคแต่พอดี ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไปดังพุทธพจน์ข้อว่า(พระไตรปิฎกภาษาไทย 12/23) “ภิกษุพิจารณาโดยแยกกายแล้วฉันบิณฑบาตไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อความมัวเมา ไม่ใช่เพื่อระดับ ไม่ใช่เพื่อตกแต่งแต่เพียงเพื่อภยันตรายดำรงอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตินทรีย์เป็นไปเพื่อบำบัดความหิวเพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยคิดเห็นว่าโดยอุบายนี้ เราจักกำจัดเวทนาเก่าเสียได้ และจักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ความดำรงอยู่แห่งชีวิต ความไม่มีโทษ และการอยู่โดยผาสุกจักมีแก่เราแล้วจึงบริโภคอาหาร” จากพุทธพจน์นี้จะเห็นว่า พระพุทธรูปเจ้าทรงตรัสสอนแก่พระภิกษุสงฆ์ให้รู้จักพิจารณาก่อนบริโภคอาหารเพราะอาหารที่บริโภคเข้าไปเป็นอาหารของร่างกาย เพื่อให้

ร่างกายดำรงอยู่ได้ บรรเทาความหิวเก่า ป้องกันความหิวใหม่ เมื่อบริโภคแล้วก็ไม่เป็นโทษเพราะไม่ตกเป็นทาสของอาหาร ความผาสุกย่อมเกิดขึ้นและจะเป็นกำลังในการสร้างความดีบำเพ็ญธรรมจนสามารถกำจัดกิเลสได้ การบริโภคก็เพื่อป้องกันอัสวะอันจะบังเกิดขึ้นในตน พระพุทธเจ้าตรัสสอนในเชิงให้ละและป้องกันกิเลสแล้วยังทรงสอนถึงการบริโภค กล่าวคือ ให้พิจารณาว่าพระภิกษุบริโภคอาหารก็เพื่อยังชีวิตให้ดำรงอยู่ต่อไป และเพื่อระงับความหิว แล้วอาศัยกำลังกายอันเกิดจากการบริโภคนั้นศึกษาไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ประพฤติพรหมจรรย์ได้โดยบริสุทธิ์บริบูรณ์เพื่อความหลุดพ้น ในขณะที่เดียวกันก็สามารถทำประโยชน์ให้เกิดแก่สังคม สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความเมตตากรุณาและสันติสุข การบริโภคอาหารตามพุทธศาสนาผู้บริโภคต้องคำนึงถึงสิ่งที่เรียกว่า คุณค่าของการบริโภคอาหารเพียงเพื่อให้ร่างกายดำรงอยู่ได้ บรรเทาความหิวเก่า ป้องกันความหิวใหม่ ผู้บริโภคไม่ตกเป็นทาสของอาหารความผาสุกย่อมเกิดขึ้นและจะเป็นกำลังในการสร้างความดีบำเพ็ญธรรมจนสามารถละกิเลสได้ จะมีส่วนช่วยป้องกันและสร้างภูมิคุ้มกันป้องกันมิให้ความต้องการทางกายและจิตถูกชักนำไปด้วยวัตถุอันเป็นสิ่งยั่ววนของกิเลส ตัณหา ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงสอนให้พิจารณาโดยแยกคายด้วยปัญญาแล้วบริโภค (3) ประเด็นเกี่ยวกับการใช้สอยที่อยู่อาศัยที่อยู่อาศัยเป็นสิ่งต้องการทางด้านกายภาพ(physical needs) เพราะเป็นพื้นฐานของทุกชีวิตที่เกิดมาบนโลกจะต้องรู้จักแสวงหาสิ่งของที่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ตน เป็นธรรมดาฉันใด ชีวิตของสมณะในพุทธศาสนาก็ฉันนั้นเหมือนกัน โดยเฉพาะเสนาสนะหรือที่อยู่อาศัยต้องเลือกเสพบริโภคปัจจัยที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยกล่าวคือสมณะมีอาวาสที่อยู่อาศัยให้เกินขนาดตามพุทธานุญาตได้ ทั้งกรณีที่ทำเองหรือใช้ให้ผู้อื่นทำต้องให้สงฆ์ทำกตภาตกลางระหว่างสงฆ์ด้วยกันหรือผ่านการเห็นชอบของระบบหมู่คณะก่อนจึงสามารถสร้างได้เรียกว่าสังฆกรรม(A formal act) ร่วมกันซึ่งต่างจากที่อยู่อาศัยของฆราวาสจะนิยมสร้างตามที่ต้องการได้ โดยไม่จำกัดขนาดพื้นที่และวิธีการสร้างการใช้สอยเสนาสนะตามหลักพุทธศาสนานั้นเน้นความสำคัญแก่เรื่องที่อยู่อาศัยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในกรณีผู้บวชใหม่ก็จะมีพระอุปัชฌาย์บอกให้ทราบภายหลังจากผ่านพิธีอุปสมบทแล้ว เพื่อให้รู้จักปัจจัยเหล่านั้นตามสมควรแก่ฐานะจะได้ไม่เดือดร้อนเพราะปัจจัย 4 เป็นเหตุโดยพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอนให้พิจารณาถึงประโยชน์ที่พึงประสงค์จากการใช้สอยที่อยู่อาศัยจะต้องปฏิบัติตามหลักคำสอนที่ทรงให้พิจารณาด้วยอุบายวิธีที่แยกคายและต้องการให้มีการพิจารณาอยู่บ่อยๆ เพื่อปรับจิตใจให้ยอมรับความจริงเรื่องการใช้สอยที่อยู่อาศัย ดังพุทธพจน์ที่ว่า(ม.ม.(ไทย) 12/23/23)“ภิกษุพิจารณาโดยแยกคายแล้วใช้สอยเสนาสนะเพียงเพื่อป้องกันความหนาวความร้อน เหลือบ ยุง ลม แดด และสัมผัสแห่งสัตว์เลื้อยคลานเพียงเพื่อบรรเทาอันตรายที่เกิดจากฤดู และเพื่อความยินดีในการหลีกเร้น” จากพุทธพจน์นี้จะเห็นว่าการใช้สอยที่อยู่อาศัยตามลักษณะนี้ช่วยให้เกิดการประหยัดในการสร้างโดยไม่จำเป็นต้องใหญ่โตจนเกินไปเพียงให้สำเร็จประโยชน์ตามความต้องการก็เป็นอันใช้ได้และรักษาความสะอาดของเสนาสนะพระพุทธเจ้ายังทรงบัญญัติข้อปฏิบัติเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยไว้พระสงฆ์พึงตระหนักตัวเองอยู่

เสมอว่า “พึงยินดีในเสนาสนะอันสงัด” ไม่พึงคลุกคลีกับหมู่คณะที่ฟุ้งซ่าน เพื่อเจ้อ จนเกิดปัญหา
ขึ้นมา เรียกว่าลืมน้ำที่ของตนเอง คือ ทำตนให้พันทุกข์ และหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อสังคม (4) ประเด็น
เกี่ยวกับการใช้ยารักษาโรคพระพุทธร่องค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ได้แสวงหาสมุนไพร มาบำบัดอาการ
ใช้ได้ตามความต้องการทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อาพาธรับประเคนแล้วเก็บไว้ฉันได้ แต่ให้ฉันได้เฉพาะที่มี
เหตุจำเป็นเท่านั้น ถ้าไม่มีเหตุจำเป็น ภิกษุรูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏหลักการการใช้ยารักษาโรคตาม
แนวพุทธศาสนาเพียงเพื่อระงับโรคร้ายไข้เจ็บอันเป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์เวทนา ในการบริโภคศิลาเภสัช
นี้ ก่อนจะบริโภคต้องพิจารณาให้ดีว่าระงับทุกข์เวทนาได้จริงและพิจารณาก่อนจะบริโภคเป็น
ศิลาเภสัชที่เหมาะสมหรือไม่ พระพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตพืชที่ใช้เป็นยาและเภสัชที่ช่วยบรรเทา
ความหิวและโรค ดังปรากฏในเภสัชขันธ์ มหาวรรคแห่งพระวินัยปิฎกไว้ว่า (1) ทรงอนุญาตให้พระ
ฉันเภสัช 5 คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ในเวลาวิกาลได้เมื่อถูกความหิวเสียดแทง (2) ทรง
อนุญาตให้ใช้รากไม้บางชนิดเป็นยาได้ เช่น ขมิ้น ขิง ว่านเปราะ ข่า อุตพิษ แผล และรากพืชต่าง ๆ ที่
ใช้เป็นยาได้ (3) ทรงอนุญาตให้ใช้น้ำผาดของพืชบางชนิดเป็นยาได้ เช่น น้ำผาดสะเดา น้ำผาดมูกมัน
น้ำผาดกระดอม หรือขี้กา น้ำผาดบอระเพ็ด พยามือเหล็ก กถินพิมาน และน้ำผาดที่เกิดจากพืชชนิด
อื่น ๆ ไปไม้บางชนิดที่ใช้เป็นยาได้ ทรงอนุญาตให้นำสิ่งเหล่านั้นมาประกอบเป็นยา เช่น ใบสะเดา ใบ
มูกเมา ใบขี้กา ใบกระดอม ใบแมงลัก ใบกระเพรา เป็นต้น (4) ทรงอนุญาตให้ใช้ผลไม้บางชนิดเป็นยา
ได้ เช่น สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม พริก ลูกพืลังกาสา ตีป्ली เป็นต้น และพืชบางอย่าง ยางของ
พืชเหล่านั้นใช้เป็นยาได้ เช่น มหาหิงค์ เป็นต้น พระพุทธเจ้ายังทรงอนุญาตให้ใช้เกลือเป็นยาได้ เรียก
ยาประเภทนี้ว่า “โลหเภสัช” เช่น เกลือสมุทร เกลือสินเธาว์ เกลือโป่ง เกลือหุง ภาชนะที่ทรงอนุญาต
ให้ใช้ ใส่ยาตา เช่น กลักยาตาที่ทำด้วยกระดูก งา เขาสัตว์ ไม้้อ ไม้ไฟ ไม้ท้วไป ทำด้วยผลไม้ ทำด้วย
ยาง โลหะ เปลือกหอยสังข์ เป็นต้น เมื่อภาชนะที่บรรจุภาชนะชนิดต่างๆ ไม่มีค่ามากนัก แต่อาจารย์รักษา
ให้มีความสะอาดพร้อมที่จะบำบัดโรค มนุษย์ตั้งแต่กำเนิดเป็นแหล่งสะสมของโรคร้ายดังพุทธพจน์ที่ว่า
(พระไตรปิฎกภาษาไทย 25/148) “ร่างกายนี้แก่ห่อแล้ว เป็นรังของโรค มีแต่จะทรุดโทรมลงไป
ร่างกายที่เนา เปื่อยนี้ก็จะแตกดับไป เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด” แม้แต่พุทธพจน์ชื่อว่า
(พระไตรปิฎกภาษาไทย 25/150) “ร่างกายนี้ถูกสร้างให้เป็นนคร แห่งกระดูก ฉาบด้วยเนื้อและเลือด
เป็นที่สถิตแห่งความแก่ ความตาย ความถือตัว และความลบลู่กัน” การที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสในเชิง
ยืนยันว่า การไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐเป็นสิ่งที่จริง ร่างกายนี้มีความเจ็บป่วย ความเสื่อม
โทรมแก่ชราและมีความตายเป็นที่สุดสมดังพุทธพจน์ชื่อว่า (พระไตรปิฎกภาษาไทย 22/57) “เรามี
ความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดั่งนี้ว่า ไม่ใช่เราคน
เดียวเท่านั้นที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ แท้จริงสัตว์ทั้งปวงที่มีการมา การ
ไป การจืด และการอุปบัติ ก็ล้วนมีความเจ็บไข้เป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ เมื่ออริยสาวก
นั้นพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนื่องๆมรรคยอมเกิดขึ้น อริยสาวกนั้นยอมเสพ เจริญทำให้มากซึ่งมรรคนั้น

เมื่อเสพเจริญทำให้มากอยู่ ย่อมละสังโยชน์ได้อนุสัยย่อมสิ้นไป” จะเห็นว่า ความเจ็บป่วยเป็นสภาพธรรมตาของทุกๆ ชีวิตอย่างหนึ่งในฐานะ 5 ประการ คือ ความแก่ชรา ความเจ็บไข้ เป็นต้น การบำบัดรักษาโรคด้วยยาการใช้ยารักษาโรค ตามหลักพุทธศาสนาให้พิจารณาโดยแยกคายเป็นพิจารณาด้วยตนเองว่าการบริโภคใช้สอยยาเพื่อรักษา กำจัด ป้องกันโรค บรรเทาอาหารและเวทนาที่เกิดจากโรคภัยไข้เจ็บ การบริโภคหรือใช้ยาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต้านทานโรคที่อาจจะเกิดขึ้น ด้วยการรู้จักประมาณ รู้จักประโยชน์และโทษภัย เมื่อใช้ยาเกินขนาด เกินประมาณ และเกินกำหนด การบริโภคหรือการใช้จึงจำเป็นต้องพิจารณาอย่างแยกคายเพื่อให้ได้รับคุณค่าที่แท้จริงจากการใช้ยาสมดังพุทธพจน์ชื่อว่า(พระไตรปิฎกภาษาไทย 12/23: 23)“ภิกษุพิจารณาโดยแยกคายแล้วใช้สอยคิลานปัจฉัยเภสัชบริวารเพียงเพื่อบรรเทาเวทนาที่เกิดจากอาหารต่างๆ ที่เกิดขึ้นแล้วและเพื่อไม่มีความเบียดเบียนเป็นที่สุดซึ่งเมื่อเธอไม่ใช้สอยอยู่ อาสวะและความเร่าร้อนที่ก่อความคับแค้นก็จะพึงเกิดขึ้นเมื่อเธอใช้สอยอยู่อาสวะและความเร่าร้อนที่ก่อความคับแค้น ย่อมไม่มีแก่เธอด้วยอาการอย่างนี้”

จากพุทธพจน์ข้างต้นจะเห็นว่า การใช้ยารักษาโรคตามหลักพุทธศาสนาคือเพียงเพื่อบำบัดโรคภัยไข้เจ็บตลอดจนอาการอาหารต่างๆ โดยมีลักษณะสวนทางกับหลักการบริโภคหรือการใช้ยารักษาโรคในกระแสของบริโภคนิยมที่ชอบบริโภคนิยมยารักษาโรคที่มีราคาแพงและมีลักษณะแตกต่างกัน จึงไม่น่าแปลกในปัจจุบันทำให้มียาที่แปลกใหม่อย่างหลากหลายประเภทและหลายชนิด เช่น ยารักษาความอ้วน ยารักษาทำให้หุ่นดี ยารับประทานแล้ว ทำให้ผิวขาว เป็นต้น กลายเป็น“แฟชั่นใหม่” ในสมัยปัจจุบัน และผู้คนมักบริโภคหรือใช้ยาเพียงเพื่อเสริมความสวยงาม เพื่อให้ร่างกายสมบูรณ์กลายเป็นการบริโภคที่มีความเกินความจำเป็น การบริโภคในลักษณะเช่นนี้เป็นบริโภคยาเพื่อความสวยงามซึ่งเป็นการบริโภคผิดหลักของการใช้ยาตามหลักพุทธศาสนา

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจยุคบริโภคนิยม

การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจมีหลายประเด็นแต่ในประเด็นนี้เป็นการกล่าวถึงหลักธรรมเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาในรูปแบบของการใช้สอยหรือการบริโภค ซึ่งจะได้กล่าวประเด็นสำคัญเพียง 2 ประเด็นเท่านั้น

1. ประเด็นการใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริโภคแบบพอดี พอเพียง พอประมาณ หลักพุทธธรรมที่กล่าวถึงประเด็นนี้คือหลักโภชนมัตตัญญูตา (พระไตรปิฎกภาษาไทย 11/304) คำว่า โภชนมัตตัญญูตา หมายถึง ความรู้ประมาณในการบริโภค (พระไตรปิฎกภาษาไทย 20/16) การบริโภคไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไปบริโภคแต่เพียงพอดีกับความต้องการของร่างกาย ความรู้ประมาณในการบริโภคนี้มีปรากฏอยู่ในหลักธรรมที่สำคัญ คือ “อปัณณกปฏิปทา” ความรู้ประมาณในการบริโภค (พระไตรปิฎกภาษาไทย 11/330) ในโอวาทปาฏิโมกข์มีความสัมพันธ์กับหลักของสันโดษ โดยรู้จักประมาณเพื่อสันโดษมี 2 ประการ คือ 1) ประมาณโดยการรับ และ 2) ประมาณโดยการบริโภค โดยการรับคือเมื่อได้รับของถวายน้อย ควรรับเพื่อความเอ็นดูตระกูลเพื่อการรักษาตระกูล เพื่อการ

อนุเคราะห์ตระกูล และแม่เมื่อได้รับของถวายมาก ควรรับบิณฑบาตพอบริหารห้องและ โดยการ บริโภคเป็นการพิจารณาโดยแยกคายแล้วจึงฉันบิณฑบาต มิใช่เพื่อเล่นมิใช่เพื่อมัวเมา มิใช่เพื่อประดับ มิใช่เพื่อตบแต่ง แต่ฉันเพียงเพื่อให้ร่างกายนี้ดำรงอยู่ เพื่อให้ร่างกายนี้ดำเนินไปได้ เพื่อระงับความ ลำบาก เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยการพิจารณาว่า เราจักบำบัตเวทนาเก่า ไม่ให้เวทนาใหม่ เกิดขึ้น การดำเนินชีวิตของเรา ความไม่มีโทษและอยู่สบายสมดังพุทธพจน์ชื่อว่า(พระไตรปิฎก ภาษาไทย 29/206) “ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้พิจารณาโดยแยกคายว่า เราบริโภคอาหารมิใช่เพื่อ เล่น เพื่อความมัวเมา เพื่อประเทืองผิว และเพื่อความอ้วนพี แต่เพื่อกายนี้ดำรงอยู่เพื่อให้ชีวิตินทรีย์ เป็นไป เพื่อบาบัตความทิว เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ โดยอุบายนี้ เราจักกำจัดเวทนาเก่าเสียได้และ จักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ความเป็นไปแห่งชีวิตินทรีย์ ความไม่มีโทษ และการอยู่โดยผาสุกจักมีแก่เรา ดังนี้แล้วจึงบริโภคอาหาร ความสันโดษ ความเป็นผู้รู้จักประมาณ การพิจารณาในการบริโภคนั้นนี้ เรียกว่า ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค”จากพุทธพจน์นี้จะเห็นว่า การบริโภคด้วยการมีสติ และสัมปชัญญะกำกับด้วยนั้นทำให้ผู้บริโภคมีพฤติกรรมกรบริโภคตามแนวทางสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทา โดยใช้ ศีล สมาธิและปัญญาในการบริโภค ไม่บริโภคด้วยกิเลสและตัณหา เมื่อใช้ ปัญญาพิจารณาในการบริโภคแล้ว จะสามารถสกัดกั้นกิเลส ซึ่งเป็นต้นตอของสาเหตุที่เข้ามากระทบ ตั้งแต่ในระยะเริ่มต้นและจะทำให้ผู้บริโภครับรู้และปฏิบัติถึงการบริโภคตามแนวทางแห่งสายกลาง

2. ประเด็นการใช้หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาการใช้จ่ายอย่างความฟุ่มเฟือยหลัก พุทธธรรมที่ใช้หลักทฤษฎีธรรมมีกถตประโยชน์เป็นหลักธรรมที่เอื้อประโยชน์ในปัจจุบันการประยุกต์ หลักธรรมเรื่องการค่าใช้จ่ายทรัพย์อย่างถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาคือการสอนให้รู้จักการประหยัด และการออม การประหยัด เป็นการรู้จักใช้จ่ายในทางที่ถูกที่ควร การประหยัดเป็นการสอนคนให้มีความละเอียดรอบคอบ มีระเบียบวินัย มีความระมัดระวัง การประหยัดจึงเป็นการรู้จักใช้เงินและ สิ่งของให้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ การประหยัดจึงช่วยในการรู้จักวางแผนในการใช้ เงินและสิ่งของให้คุ้มค่าและเหมาะสม ซึ่งก็เท่ากับเป็นการออม คือ การรู้จักถนอม สงวน เก็บงำ เพื่อ จะได้มีโอกาสเก็บสะสมให้มีมากขึ้น หรือสามารถสร้างหลักฐานให้มั่นคงต่อไปในวันข้างหน้า ความ มั่นคงของชีวิตจะเกิดขึ้นได้จะต้องดำเนินชีวิตตามหลักทฤษฎีธรรมมีกถตประโยชน์ เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้ บรรลุถึงจุดหมายในปัจจุบันที่เรียกได้ว่า รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ดี และใช้ทรัพย์ สมบัติให้เป็นประโยชน์ ในประเด็นนี้จะได้กล่าวถึงการแก้ปัญหาใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยตามหลักธรรมใน พระพุทธศาสนาเอาไว้ 3 ประเด็น คือ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 23/144)

1. ขันหาและรักษาสมบัติ ปฏิบัติตามหลักธรรมที่เป็นไป เพื่อประโยชน์ปัจจุบันหรือ หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น ที่เรียกว่า ทฤษฎีธรรมมีกถตประโยชน์ 4 ประการ คือ (1) อุฎ्ฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียร ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และการ ประกอบอาชีพที่สุจริต เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการทำงาน ที่จะต้องช่วยกันทำนั้นประกอบด้วยใช้

ปัญญาเป็นเครื่องพิจารณา สอดส่อง ตรวจสอบหาวิธีการที่เหมาะสมที่สุด จัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี(2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครอง เก็บ รักษาโภคทรัพย์และผลงานที่ตนได้ทำไว้ ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย (3) กัลยาณมิตรตทา คบหาคนดีเป็นมิตร คือรู้จักเสวนาคบหาคน ไม่คบไม่เอาอย่างผู้ที่ซุกจุกไปในทางเสื่อมเสีย เลี่ยงเสวนาศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีความสามารถ ผู้นำเคารพนับถือ และมีคุณสมบัติเกื้อกูลแก่อาชีพการงาน (4) สมชีวิตา เลี่ยงชีวิตแต่พอดี คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เป็นอยู่พอดีสมรายได้ มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือยนัก ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้การใช้จ่ายอย่างฉลาดได้แก่ มีรายได้ รายรับ และรายเหลือ

2. ชั้นแจจจัดสรรทรัพย์ เมื่อหาทรัพย์มาได้แล้ว รู้จักจัดสรรทรัพย์นั้นโดยถือหลักการแบ่งปันทรัพย์เป็น 4 ส่วน หรือที่เรียกว่า โภควิภาค 4 คือ (1) ใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยง และทำประโยชน์ 1 ส่วน (2) ใช้เป็นทุนประกอบกิจการงาน 2 ส่วน (3) เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น 1 ส่วน

3. ชั้นจับจ่ายกินใช้ พึงเข้าใจและค้ำนังไว้เสมอว่า การที่เพียรพยายามแสวงหารักษาและครอบครองโภคทรัพย์ไว้ นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่าหาความหมายใดๆ มิได้ดังนั้น เมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้แล้ว พึงปฏิบัติต่อทรัพย์หนึ่งส่วนแรกในข้อ 2 ตามหลัก โภคาทิยะ (ประโยชน์ที่ควรถือเอามาจากโภคทรัพย์ หรือเหตุผลที่อธิบายควรยึดถือในการที่จะมีหรือครอบครองโภคทรัพย์) ดังพระพุทธเจ้าตรัสว่า (อง.ปญจก. (ไทย) 22/41/64)“ คหบดี ประโยชน์ที่พึงถือเอาจากโภคทรัพย์ 5 ประการนี้” คือ (1) บำรุงตัว บำรุงมารดาบิดา บุตรภรรยา และคนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข (2) บำรุงมิตรสหาย และผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข (3) ใช้ปกป้องรักษาสวัสดิภาพทำตนให้มั่นคงปลอดภัยจากภัยอันตราย (4) ทำพลี คือ สละเพื่อบำรุงและบูชา 5 อย่าง ได้แก่ สงเคราะห์ญาติ (ญาติพลี) ต้อนรับแขก (อติถิพลี) ทำบุญหรือสักการะอุทิศผู้ล่วงลับ (บุพเพตพลี) บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร (ราชพลี) และถวายเทวดา (เทวดาพลี) คือ ทำบุญอุทิศสิ่งที่เคารพบูชาตามความเชื่อถือ (5) อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ และเหล่าบรรพชิตที่ประพฤติปฏิบัติชอบ ผู้ไม่ปรารถนามัวเมา เมื่อได้ใช้โภคทรัพย์ และทำประโยชน์อย่างนี้แล้ว ถึงโภคจะหมดสิ้นไป ก็สบายใจว่าได้ใช้โภคะนั้น ให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว

สรุป

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจในปัจจุบันเป็นระบบการแข่งขันการค้าและการพาณิชย์ตามนโยบายรัฐต้องการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาประเทศในรูปแบบต่างๆ กระทั่งส่งเสริมให้ประชาชนอยู่ดีกินดีตามกระแสบริโภคนิยมผู้คนตกเป็นทาสวัตถุนิยม ประชาชนบริโภคแบบกินทิ้งกินขว้าง ใช้จ่ายฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยจนทำให้เศรษฐกิจเกิดวิกฤต จึงเป็นเหตุให้ทุกหน่วยงานได้ออกมาช่วยกันแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจให้ดีขึ้น แม้กระทั่งพระพุทธศาสนาก็มีหลักพุทธธรรมช่วยในการ

แก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจให้รู้จักบริโภคด้วยการรู้จักพอดี พอเพียง และพอประมาณ ในการบริโภค ปัจจัย 4 ประกอบด้วยรู้จักใช้สอยเสีย รู้บริโภคอาหาร รู้ใช้สอยที่อยู่อาศัย และรู้จักใช้ยารักษาโรค และยังรู้จักใช้หลักพุทธธรรมในแก้ปัญหาการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยให้รู้จักประหยัด รู้จักการออม และรู้จักวางแผนในการใช้เงินสินค้าให้เป็นประโยชน์ในปัจจุบันด้วยการหมั่นเพียรในการทำงาน รู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ รู้จักแสวงหาความรู้จากผู้รู้เพื่อรู้จักการประกอบอาชีพ และให้รู้จักเลี้ยงชีพพอดีรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย แถมยังรู้จักจัดการทรัพย์ตามหลักโกศวิภาคตามหลักการแบ่งปันทรัพย์ เป็น 4 ส่วน ใช้เลี้ยงชีพ 1 ส่วน ใช้ประกอบทุน 2 ส่วน ใช้เก็บเอาไว้คราวจำเป็นไว้ 1 ส่วน และรู้จักใช้จ่ายทรัพย์ว่าเป็นประโยชน์จากโภคทรัพย์ 5 ประการ คือ 1) บำรุงตัว บิดามารดา บุตรภรรยา 2) บำรุงมิตรสหาย 3) ใช้ป้องกันภัยอันตราย 4) ทำพลี 5) บำรุงพระสงฆ์

เอกสารอ้างอิง

- กัลยา กนกกุลพลวงศ์. (2547). **บริโภคนิยมของเด็ก: ศึกษากรณีความต้องการและการได้มาซึ่งสิ่งของจากพ่อแม่ในเขตกรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จ่านง ทองประเสริฐ. (2533). **ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ**. พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชมหาวิทยาลัย.
- บุญศักดิ์ แสงระวี. (แปลและเรียบเรียง). (2544). **สังคัมของสังคัมมนุษย์ชาติ วัตถุประสงค์ประวัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ: หจก.เอมี เทรดดิง.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเดโช). (2551). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.
- พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2547). **ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัฒน์ สุจ่านง. (2541). **สังคัมกับปัญหาสภาวะแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พุทธทาส. (2548). **ศีลธรรมกับการแก้ปัญหาสังคม**. กรุงเทพฯ: ตถตาพับบลิเคชั่น.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- สมภาร พรหมทา. (2538). **กิน : มุมมองในพุทธศาสนา. วารสารพุทธศาสนศึกษา**. ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2546.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2540). **การวิจัยเพื่อฟื้นฟูชุมชน : มิติใหม่ของสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษาการพัฒนาสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวรรณสาธานันท์. (2541). **เงินกับศาสนาเทพพุทธแห่งยุคสมัย**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลด์คิมทอง.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2539). **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

อภินันท์ ันตนะนี ทับทิม วงศ์ประยูร. (2537). **มนุษย์กับเศรษฐกิจ**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์.

Andrew Arato and Eike Gebhardt, Eds. (1978). **The Essential Frankfurt School Reader**. Oxford : Basil Blackwell.

Jonatham Crowther, Editor. (1995). **Oxford Advanced Learner's Dictionary**. Fifth edition, England : Oxford University Press.

Vielo, Frank Robert. (1987). **Cultural Anthropology Handbook**. New York: McGrawHill.

Wilkie, William L. (1990). **Consumer Behavior**. New York: John Wiley & Sons.